

Arbeidskraftsbehov i bygg mot 2035

Bård Jordfald, Fafo

I dette faktaflaket estimerer vi hvor mye arbeidskraft byggenæringen¹ trenger fram mot 2035. Hvor mange folk en næring trenger om 10–15 år er naturlig nok beheftet med høy usikkerhet, og det har mye å si om forutsetningene man tar for den økonomiske utvikling på lang sikt faktisk treffer. Historien har også vist at sysselsettingsnivået i byggenæringen har variert med konjunktorene. Det kan være særnorske årsaker til slike konjunktursvinger, eller de kan komme utenfra. Variere kan også etterspørselen etter byggenæringens produksjon fra offentlig sektor, bedrifter og husholdningene gjøre. Utviklingen i internasjonal handel vil påvirke norsk økonomi, det samme vil bytteforholdet mellom det landet selger til og det landet kjøper fra utlandet.

Retter man søkelyset mot tilbudssiden i arbeidsmarkedet dreier det i det store og hele om tre-fire forhold. Det første er hvor mye utdanningssystemet kan levere i form av nyutdannet personell, mens det andre er hvor attraktiv byggenæringen vil være for de som jobber i andre bransjer og næringer. Det tredje er hvor mange av dagens arbeidstakere som går fra bygg over til andre næringer, eller ut av arbeidsmarkedet, i tiden fram mot 2035. Det fjerde forholdet er knyttet til arbeidskraft som kommer utenfra, hvor byggenæringen i løpet av de siste 10–15 årene har ansatt og leid inn mange arbeidstakere, særlig fra de østeuropeiske landene. Om de fortsetter å komme til landet, og/eller om de bosetter seg i Norge, må også tas med i beregningene. Kombinasjonen av en svak norsk krone og økt lønnsnivå i Polen og Baltikum kan svekke de økonomiske insentivene som ligger i å reise til Norge for å jobbe. I tillegg står verden oppe i sin største pandemi på hundre år, hvor ingen er sikre på de langsiktige virkningene verken på nasjonal eller internasjonal økonomi. Uansett, usikkerhetsfaktorene framover er mange, men vi vil likevel gjøre ett forsøk på å finne ut:

- [Hva er byggenæringens behov for arbeidskraft fram mot 2035?](#)

I det første avsnittet skal vi se nærmere på dagens arbeidsmarked i byggenæringen, hvem det er som jobber der og hva som kjennetegner dem. Videre ser vi på utdanningssystemet og hvordan leveransene derfra har vært. Deretter

skal vi se nærmere på en rapport fra Statistisk sentralbyrå (SSB), og deres framskrivning av det norske arbeidsmarkedet fram mot 2040. Avslutningsvis setter vi opp tre forskjellige utviklingsbaner for byggenæringen fram mot 2035, for å se hvor mye arbeidskraft næringen trenger under ulike forutsetninger i årene som kommer.

Hva vet vi om dagens arbeidsstokk?

For å kunne si noe om framtidige behov, skal vi først se hvordan dagens arbeidsstokk er satt sammen. Blant annet kan nåværende aldersfordeling og yrkesstruktur gi pekepinn på naturlig avgang framover. Arbeidsstokken i byggenæringen er da delt i to grupper, leder- og funksjonærer og manuelle yrker. Den førstnevnte gruppa omfatter ingeniører og andre med teknisk utdanning og ansatte i administrative funksjoner. Den andre gruppa, manuelle yrker, domineres av håndverkeryrkene. I tillegg grupperes transport og logistikkyrker (sjåfør og maskinoperatører) samt ufaglærte yrker som manuelle yrker.

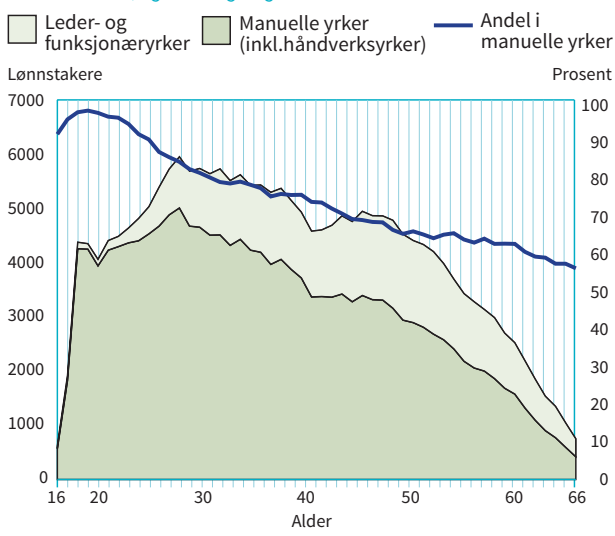
Når det kommer til forholdet mellom selvstendig næringsdrivende og lønntakere, dominerer den sistnevnte gruppa totalt. Ifølge Nasjonalregnskapet var det i tredje kvartal 2020 sysselsatt 247 000 personer innenfor byggenæringen, og av disse var 227 000 lønntakere. Om lag 20 000 var registrert som selvstendig næringsdrivende og antallet selvstendige har vært stabilt de siste fem årene. Fordi det mangler registerdata for de selvstendige, bruker vi registerdata på lønntakerne i de videre framstillingene.

Byggenæringen har et godt utgangspunkt gitt sammenstillingen i dagens arbeidsstokk. Kun 20 prosent av lønntakerne i næringen var over 52 år – og disse vil, alt annet konstant, gå av med alderspensjon i årene fram mot 2035. Videre ser man av figur 1. at antall arbeidstakere i de manuelle yrkene faller gradvis etter 40-årsalderen. Gjennomgående er lønntakerne i leder- og funksjonæryrkene eldre enn i de manuelle yrkene. Ni av ti i tyveårene var i manuelle yrker, og linja viser hvordan andelen går ned, desto høyere opp i aldersfordelingen man kommer. Av de som av aldersmessige grunner kommer til å forlate byggenæringen fram mot 2035 er fire av ti i leder- og funksjonæryrker, mens de siste seks er å finne i manuelle yrker.

¹ Med byggenæringen forstås både bygg og anlegg, men for enkelthetskyld brukes begrepet byggenæringen.

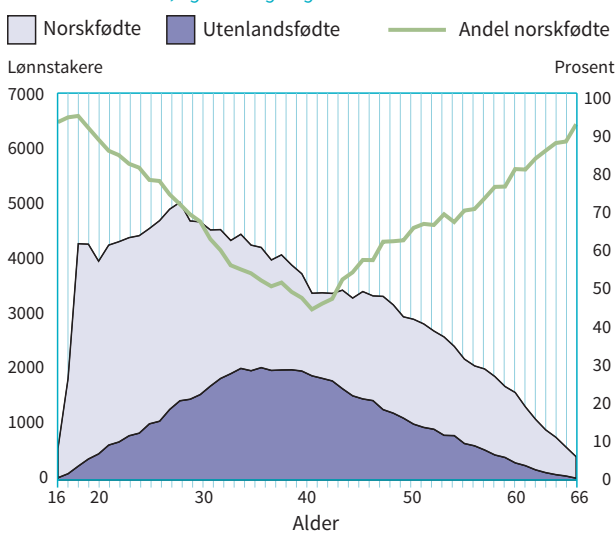
De yngste årskullene er de største i de manuelle yrkene, i aldersintervallet 18–38 år var det over 4000 lønnstakere i hver årgang (se figur 1). Blant førtiåringen var årgangene mindre og for femtiåringene var det i snitt 2500 lønnstakere i hvert årskull. Blant sekstiåringene legger snittet seg på 1000 personer i hvert årskull. Dette er betydelig lavere enn den årlige tilgangen, målt ved løpende lærekontrakter og nyavlagte fag-/svennebrev innenfor bygg og anleggsteknikk.

Figur 1 Lønnstakere i byggenæringen, etter alder og yrke 2018. SSB lønnsstatistikk, egne beregninger.

Byggenæringen får inn flere unge enn den selv pensjonerer, men det positive bildet må også nyanseres av linja i figur 2. Den viser fordelingen mellom norskfødte og utenlandsfødte lønnstakere etter alder. Hver tredje som jobber i byggenæringen er født utenfor Norge, og disse er som oftest født i Polen/Baltikum. Mens norskfødte

Figur 2 Lønnstakere i manuelle yrker etter alder og landbakgrunn 2018. SSB lønnsstatistikk, egne beregninger.

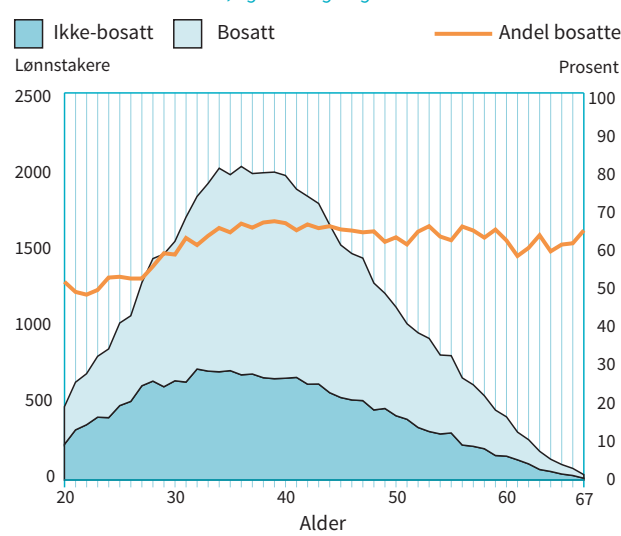
utgjorde over 80 prosent av arbeidsstokken blant tyveåringene, var andelen betraktelig lavere blant trettiåringene. Blant lønnstakere som er i starten av førtiårene var det flest utenlandsfødte. Mens antall arbeidstakere over femti år blir færre etter hvert som alder øker, øker andelen norskfødte igjen. Grovt sett var de yngste og de eldste i de manuelle yrkene født i Norge, mens utenlandsfødte hadde høyest andel blant 30–50 åringene.

Det finnes utenlandsfødt arbeidskraft som pendler mellom hjemlandet og norske byggeplasser, og det finnes de som har tatt med seg familie og flyttet hit for godt. Det nærliggende spørsmålet er om arbeidsinnvandrerne velger å bli, om de reiser tilbake, eller om de flytter til arbeidsmarkeder utenfor Norge. En måte å se hvor forankret de er i det norske arbeidsmarkedet, er å se på fordelingen mellom bosatte og ikke bosatte. Blant utenlandsfødte viser det seg at omtrent 60 prosent var registrert som bosatte, og at det varierte lite mellom alderskullene (figur 3). Videre kan det stilles spørsmål om dagens 30–50 åringene fortsatt vil være bosatt eller om de velger å reise tilbake når de blir eldre, eller hvis konjunktorene snur. Dersom de som i dag arbeider i byggenæringen forsetter å gjøre det fram til pensjonsalder, har næringen er godt utgangspunkt.

De fremste usikkerhetsfaktorene knyttet til dagens arbeidsstokk er:

- Vil de som har kommet hit for å jobbe, fortsette med det?
- Vil unge håndverkere fortsette å stå i et håndverksyrke etter hvert som de blir eldre?
- Vil byggenæringen klare å erstatte ledere og funksjonærer som pensjoneres fram mot 2035?

Figur 3 Utenlandsfødte i manuelle yrker, etter alder og bostedstatus 2018. SSB lønnsstatistikk, egne beregninger.

Hva leveres fra skoleverket og andre næringer?

I tillegg til arbeidsinnvandring rekrutterer byggenæringen fra skoleverk og tekniske og merkantile læresteder innenfor høyere yrkesfaglig utdanning, og universitet- og høyskoler. For håndverksfagene har tilfanget herfra i de siste årene vært økende. Ifølge Utdanningsdirektoratet øker antall avlagte fag- og svenneprøver. I de siste årene har antallet ligget rundt 8000 i året (inkludert praksiskandidater).

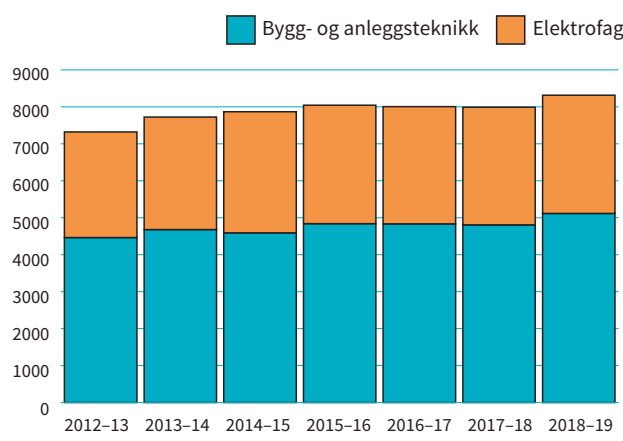
Videre viser det seg at det er blant de som har avlagt fag- og svenneprøve innenfor bygg og anleggsteknikk og elektrofag vi finner den høyeste andelen som går rett i jobb etter avlagt fagbrev (85 prosent).

- Byggenæringen har fått flere håndverksutdannede enn det er håndverkere som skal pensjoneres fra næringen i årene framover.

I tidligere arbeider² (perioden 2008 til 2014) viste det seg at byggenæringen tiltrakk seg omtrent like mange arbeidstakere fra andre deler av arbeidsmarkedet som den selv avgir til andre næringer. Ettersom vi ikke har tilgang til samme type data denne gangen, er det heller ikke gjort slike analyser. Derimot antar vi at balansen opprettholdes, i den forstand at byggenæringen i framtiden vil avgir omtrent like mange arbeidstakere til andre som den selv rekrutterer fra andre bransjer og næringer i det norske arbeidsmarkedet.

- Byggenæringen får omtrent like mange fra andre næringer som den selv avgir til andre næringer.

Figur 4 Avlagte fag- og svenneprøver innenfor bygg- og anleggsteknikk og elektrofag. Utdanningsdirektoratet.

² Andersen og Jordfald (2016). Arbeidstakere i byggenæringen i 2008 og 2014. Fafo-rapport 2016:39

Hva sier SSB om framtidig sysselsetting og kompetansebehov?

Statistisk Sentralbyrå³ har nylig brukt sine makroøkonomiske modeller til å framskrive den samlede sysselsettingen og framtidige næringsstruktur mot 2040. SSB-framskrivningen viser en svak vekst i sysselsettingen fram mot 2035. Antall sysselsatte øker bare med snaut 150 000 fra nivået i 2020. I sine forutsetninger legger SSB til grunn en nedgangskonjunktur som følge av koronapandemien fram til 2022, lav befolkningsvekst, lav innvandring og lavere oljepris etter koronaen. Når det kommer til byggenæringen skriver Cappelen m.fl. (2020) om det framtidige behovet:

Den svake veksten i bygge- og anleggsnæringen står i klar kontrast til veksten næringen har vært kjennetegnet av i lang tid. Årsaken er at investeringene i Norge antas å vokse lite framover. For det første faller petroleumsinvesteringene. For det andre regner vi ikke med at det er rom for særlig vekst i investeringene i offentlig forvaltning framover [...] For det tredje venter vi svak vekst i boliginvesteringene og litt nedgang de nærmeste årene

[...] Sysselsettingen i bygg og anlegg vokser noe de nærmeste årene, på grunn av lavere produktivitetsvekst, og deretter avspeiler utviklingen svakere vekst i næringen.

Dersom SSB treffer på sin framskrivning vil tempoet i norsk økonomi, og dermed i byggenæringen, reduseres betydelig. Mens sysselsettingen i bygg økte med over 55 prosent fra 2005 til 2019, ventes det en samlet vekst på om lag 8 prosent fra 2019 til 2035⁴. Det vil si at om lag 280 000 personer er sysselsatt i næringen i 2035.

For framtidig kompetansebehov trekker Cappelen m.fl. (2020) derimot fram at etterspørselen vokser mer enn tilbudet av arbeidskraft med videregående fagutdanning innenfor bygg og anlegg og håndverksfag. Et tilsvarende misforhold mellom tilbud og etterspørsel skisseres ikke for leder- og funksjonæryrkene. En fortolkning kan være at redusert olje- og gassaktivitet vil frigjøre arbeidskraft med kompetanse som kan brukes i resten av økonomien, inkludert byggenæringen.

³ Cappelen, Dapi, Gjefsen og Stølen (2020) Framskrivninger av arbeidsstyrken og sysselsettingen etter utdanning mot 2040. SSB rapport 2020/41

⁴ SSB opererer ikke med faktiske tall. Det er tolkning av figur 4.1 i Framskrivninger av arbeidsstyrken og sysselsettingen etter utdanning mot 2040. SSB rapport 2020/41

Tre mulige utviklingsbaner

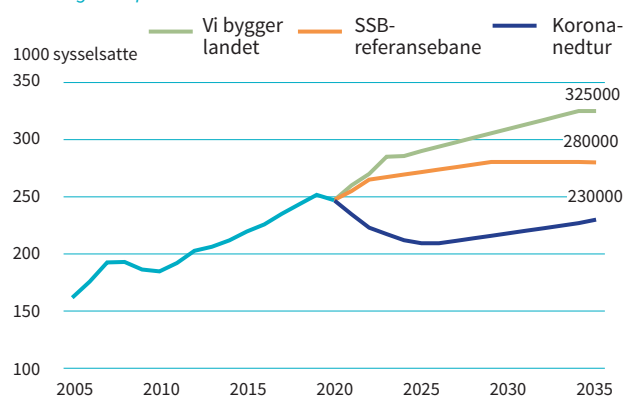
Vi skal ta med oss SSBs nøkterne framskrivning og bruke det som referansebane i våre beregninger. I tillegg har vi tegnet opp to alternative scenarier.

Koronanedtur. I dette scenariet blir de økonomiske effektene av koronapandemien betydelige. Fra 1988 til 1993 ble sysselsettingen i byggenæringen redusert med 30 prosent. Vi legger her til grunn omtrent halvparten av nedgangen man hadde på nittitallet, og størst blir nedgangen i 2022 og 2023. Først i 2026 øker sysselsettingen igjen. Veksten etter 2026 følger referansebanen til SSB, og i 2035 vil da 230 000 personer være sysselsatt i byggenæringen. Det tilsvarer sysselsettningsnivået som byggenæringen hadde rundt 2016–2017.

Vi bygger landet. I dette scenariet legger vi til grunn at de økonomiske virkningene av pandemien blir mindre alvorlige og at næringens andel av total sysselsetting øker videre slik den har gjort fram til 2020. I tillegg antar vi en strengere politisk regulering for innleie, hvor byggenæringen i større grad må basere seg på egenansettelser for å øke kapasiteten. I perioden 2005 til 2020 økte byggenæringens andel av total sysselsetting med 1,9 prosentpoeng. Vi legger til grunn at halvparten av denne veksten kommer i tillegg til referansebanen til SSB. Det vil gi en sysselsetting på 325 000 personer i 2035, og mye av veksten vil komme før 2025.

Figur 5. under illustrerer de forskjellige utfallene for byggenæringen.

Figur 5 Sysselsatte (lønnstakere og selvstendige) i byggenæringen. Historisk utviklingsforløp 2005–2020 Nasjonalregnskapet. Alternative utviklingsforløp fram mot 2035.

I figur 6 har vi lagt inn naturlig aldersmessig avgang fra 2020, hvor den stiplede linja viser hvor mange av dagens sysselsatte som fortsatt er under 67 år fram mot 2035. Videre antar vi at dersom en 55-åring slutter i næringen, erstattes vedkommende av en ny 55-åring. Den stiplede linja viser hvor mange man har igjen av dagens arbeidsstokk etter hvert som årene går.

Som man ser av figur 6, vil det ikke være behov for ny arbeidskraft fram mot 2030 i byggenæringen under koronanedtur-scenariet. Da er den alderskorrigerede arbeidsstokken betydelig høyere enn framskrevet sysselsetting i scenariet. Derfor skal vi heller rette søkelyset mot SSBs referansebane og Vi bygger landet-scenariet. Som det også framkommer av figur 6, trenger man i overkant av 84 000 i tillegg til den alderskorrigerede arbeidstokken med SSB sin referansebane og 129 000 nye lønnstakere under Vi bygger landet-scenariet.

I gjennomsnitt for hele 2020–2035 vil dette si 5600 nye hvert år for SSB-referansebanen og 8600 nye i året under Vi bygger landet. Som det framkommer av figur 6 kommer mye av veksten tidlig i perioden i begge scenariene. Legger man de første fem årene til grunn trenger man i snitt 7000 nye hvert år for referansebanen og 10 500 per år for Vi bygger landet.

Dersom leveransene fra utdanningssystemet, og adferden til de nyutdannede håndverkerne er lik i de kommende fem årene som i de foregående fem, betyr dette 6800 nyutdannede med fagbrev som går rett ut i jobb. Ifølge vår beregning er det færre enn det byggenæringen sannsynligvis trenger. I tillegg til å beholde de man allerede har vil byggenæringen være avhengig av å hente inn arbeidskraft fra andre land, fra andre næringer i det norske arbeidsmarkedet, eller blant dem som står utenfor arbeidsmarkedet.

Figur 6 Alternative utviklingsforløp for sysselsetting fram mot 2035.

